

הלב צבי יהודה הכהן קוק

קדושת עם הקודש על אדמת הקודש*

מפעם לפעם אנו צריכים לקיים את הפסוקים האחרונים במזמור ק"ז בתהילים, שאנו אומרים בליל חג עצמאותנו כתקנת רבותינו: "המה ראו מעשי ה'... יראו ישרים וישמחו... מי חכם וישמר אלה ויתבוננו חסדי ה'". ישרים רואים מעשי ה', הלוואי שנוכה יותר ויותר להיכלל בכלל הישרים, ואולי מותר לאמר "הצדיקים הישרים", כדברי קדשו של הנצי"ב זצ"ל בפתיחה לספר בראשית. במידה שחסרה ישרות — חסרה הראיה וההכרה במעשי ה', הרבה הרבה יש להתבונן במעשי ה' ובהשגחתו, הכללית והפרטית, בחשבון הנפש ובחשבון החיים של כלל ישראל. צריך לפקוח את העיניים ולגלות נפלאות מתורת ה' ונפלאות ממעשי ה'.

אנו חוגגים עתה תשע-עשרה שנה של עצמאותנו. בכל יום יהיו הדברים בעינינו כחדשים. גדמה כי התקדמנו והתרגלנו כבר למסיבת קבלת קדושת עול מלכות שמים, המופיעה בכוננות מלכות ישראל. אולם היו זמנים, בשנותיה הראשונות של המדינה, כשהמסיבה בישיבה לרגל ליל העצמאות עוד לא נתקנה, שהייתי רגיל להסתובב באותן שעות בחוצות ירושלים, להיות עם שמחת עמנו ונחלתנו, עם ההמון, הבנים והבנות, עם "עמך". לדאבונו, קיימת השאלה שיש בה מן הגובל בחילול השם: היכן הזקנים, עיני העדה, גדולי התורה ותופשיה בחוצות ירושלים, בשמחת עמנו ונחלתנו ?

לפני י"ט שנה, באותו לילה מפורסם, כשהגיעה ארצה הידיעה על החלטתם החיובית של מושלי אומות העולם על תקומת מדינת ישראל, כשכל העם נהר לחוצות, לחוג ברבים את רגשי שמחתו, לא יכולתי לצאת ולהצטרף לשמחה. ישבתי בדד ואדום, כי גטל עלי. באותן שעות ראשונות לא יכולתי

* דברים שהשמיע מרן הרב צבי יהודה הכהן קוק שליט"א, ראש ישיבת "מרכז הרב", במסיבת ליל העצמאות תשכ"ז בישיבה, כפי שגרסמו ע"י תלמידיו.

קדושת עם הקודש על אדמת הקודש

להשלים עם הנעשה, עם אותה בשורה גוראה, כי אכן נתקיים "ואת ארצי חילקו"! כן, איפה חברון שלנו? והיכן שכם שלנו, ויריחו שלנו איה? הנשכח? וכל עבר הירדן — שלנו הוא, כל רגב ורגב, כל ד' אמות, כל חבל ארץ וכברת-אדמה השייכים לארץ ה' — הבידינו לוותר אפילו על מילימטר אחד מהן? באותו מצב, מזועזע בכל גופי, פצוע כולי והתוך לגורים, לא יכולתי אז לשמות. כך היה המצב לפני י"ט שנים, באותו לילה ובאותן שעות.

למחרת בא אל ביתנו איש ברית-קדשנו, הגאון רמ"מ הרל"פ זצ"ל. היה לו צורך לבוא, וכלום יתכן שלא היה בא? ! התחדנו אז שנינו, באותו חדר קטן ומקודש שב"בית הרב". מזועזעים ישבנו ודיממים, לבסוף התאוששנו ואמרנו שנינו כאחד: "מאת ה' היתה זאת היא נפלאת בעינינו".

ועתה, עם המשך השתלשלות שלשלת הקודש בכל גווניה, מערכת דבר ה' המתגלה בכל מדרגותיה הרוחניות והמעשיות במאורעות מדיניים והיסטוריים, הגענו לשכלול פלא זה, ליום קדשנו זה — ובלי ה"מחזותנים" הגויים, ברוך ה'! כל השנים הננו מבקשים מאת רבוננו-של-עולם: "נשבור עולנו מעל צווארנו ותוליכנו קוממיות לארצנו". וכינו השנה במידה מסויימת, מעשית וסימלית, לשברון עול הגויים מעל צווארנו — אשרינו.

כדאי להזכיר כאן: באחרית-ימיו של הרב מאיר בראילן זצ"ל, נערכה מסיבה חשובה מטעם "המזרחי", שבה היה הוא ה"יו"ר. במסיבה השתתף גם יו"ר הסוכנות דאז, ברל לוקר, שנתכבד לשאת את דבריו. באותו פרק זמן נערך באו"ם הדיון לגבי בינאום ירושלים, וברל לוקר הזכיר בדבריו את ענין ירושלים בהגדרתו, אותו כבעיה עדינה, שדורשת הרבה טאקט וטיפול. זהיר וכו'. לזכות דבריו אלה התפרץ ר' מאיר ב"מאמעלשון" וקרא מכסאו בקול רועם: "ווער הערט זיי?!" — כלומר: מי מאזין לדבריהם, כי מתחשב בדעתם, הם יקבעו לנו מה נעשה בירושלים? ! כזאת היתה תגובתו של מנהיג מדיני חדור גדולות-רוח של אמונה ויראת-שמים, וספוג קדושת נצח ירושלים, עיך קדשנו ותפארתנו.

*

אשר לעיצומו-של-יום, עלינו לברר לעצמנו כמה דברים: בערב שבת קודם יום העצמאות, פנה אלי אדם חשוב ושללני, מדוע לא יתירו לנו רבותינו לברך על ההלל ביום העצמאות? השיבותי לו, כי הוראת הרבנות הראשית שקולה וצודקת. תקנות הרבנות הראשית באות לכל הציבור כולו, וכיוון שלצערנו ולחרפתנו חלק גדול מהציבור שלנו איננו מאמיני

צמי יהודה הכתו קוס

בגודל מעשי ה' המתגלה בכוננות מלכות ישראל, ובהיותו מחוסר אמונה היהיו מחוסר שמחה, הרי אי-אפשר לחייבו בברכה. דוגמת הרואה את חברו ושמת בראייתו שחייב לכרך; שאם הוא שמת — מברך, ואם איננו שמת — איננו מברך.

הרב מימון זצ"ל, שכל-כולו היה קודש לבנין עמו ונחלתו של הקב"ה, היה מלא שמחה של אמונה ולכן קבע שבבית הכנסת שלו יאמרו הלל בברכה. הוא הדין למקומות דומים, כמו צבא ישראל והקיבוצים הדתיים. אולם הרבנות הפוללת והראשית אינה יכולה לתקן ברכה כהוראה כוללת לכל הציבור, כשזה איננו מוכן לה. בישיבתנו המרכזית נהגנו כפסק הרבנות, כי אין אנו "קלויז" של חוג מיוחד, אלא שייכים אנו לענייניו של כלל ישראל המרוכז בירושלים. ומכיון שבכללו של הציבור יש לעת עתה, לצערנו ולבושתנו, עיכובים בשלמות האמונה והשמחה, ומתוך כך בחיוב הברכה, נכון הוא שנהגו אף אנו כהוראת הרבנות לכלל כולו.

אותו אדם טען לפני טענה נוספת: מדוע לא תאסור הרבנות לחוות במצעד צה"ל, שהרי יש בזה משום "כוחי ועוצם ידי". אולם, אדרבה, אין כל פסול בראיית המצעד. כשזוכרים אנו שה' נותן לנו את הכוח הזה לעשות חיל, אין זה "כוחי ועוצם ידי" במובנו השלילי, כי אם לימוד וקיום של תורה. אנו לומדים שעלינו לעשות בכוח הזה את המצוה המוטלת עלינו — כיבושה של הארץ. לא כולם מקיימים את המצוה בייחוד הכוונה האמיתית; לא כולם אומרים "לשם ייחוד"; לא תמיד מקיימים מצוה בשלמות-הכוונה; אבל בסופו של דבר מתקיימת המצוה. זוהי מצוה, מצוותם של כלל ישראל, ומוטלת על כללנו. משום כך, כל השייד אליה, כל כלי-הנשק למיניהם, מתוצרתנו ומתוצרתם של גויים, כל מה ששייד ליום הזה של קימום מלכות ישראל — הפל הוא קודש!

יש גדולים שרואים את ערך יום מדינתנו מצד התשועה וההצלה שבו, ואילו ערכו כ"אתחלתא דגאולה" הוא בעיניהם בגדר "כבשי דרחמנא" ו"הנסתרות לה" אלקינו". אך ענייני הגאולה של יום מדינתנו אינם בגדר "נסתר" כלל, אלא ניגלים ומפורשים הם. גמרא ערוכה היא במסכת סנהדרין (צ"ו-צ"ח). ר' יהושע הסיק שם כי תשובה שלמה איננה מעכבת את הגאולה, ור' אליעזר, החולק עליו, שתק (ובירושלמי — "אסתלק ר' אליעזר"). ההסבר פשוט: שתיקה כהוראה. ואכן, זהו פסוק מפורש: "שובה ישראל כי גאלתיך" — התשובה תהיה אתרי הגאולה.

בהמשך דברי הגמרא שם, מובאים דברי ר' אבא: "ואמר ר' אבא: אין לך קץ מגולה מזה, שנאמר: ואתם הרי ישראל ענפכם תתנו ופריכם תשאו

קדושת עם הקודש על אדמת הקודש

לעמי ישראל, כי קרבו לבוא" (יחזקאל ל"ו, ח) — יישוב א"י וקיבוץ גלויות. נדקדק כאן מעט: מהו וא"י התייבור של "ואמר ר' אבא"? הרי ר' אליעזר זר' יהושע היו מראשוני התנאים, ואילו ר' אבא היה באמצע תקופת האמוראים, ומהו הקשר בין שני המאמרים? צריכים אנו לומר, איפוא, שהקשר הוא ענייני: מכיוון שהקץ אינו תלוי בתשובה — זוהי מסקנת התנאים שם — כיצד נוכל להכירו? — בזה שארץ-ישראל עושה פירותיה בעין יפה. וב"ה, היבולים בארצנו עולים יפה מאד...

בהסבר זה בגמרא זכיתי לכוון לדברי ר' זונדל סלנטר, רבו של ר' ישראל סלנטר, אבי תנועת המוסר, כפי שהובאו בספרו של ר' נתן פרידלנד, המוכיר את ר' זונדל כ"מו"ר" — בהיותו תלמידו ומקורבו. והוא היה יחד עם הגאונים ר' צבי קלישר ור' אלי' גוטמכר, ביסוד ההתעוררות ליישוב ארץ-ישראל ולחיבת ציון.

*

כהמשך בירור הדברים ממקור דברי חז"ל בסנהדרין, מבוררים ומחייבים דברי הרמב"ן ב"ספר המצוות" (הוספות למצוות עשה, מצוה ד'): "שנצטוינו לרשת הארץ אשר נתן הא-ל יתעלה לאבותינו, לאברהם, ליצחק וליעקב. ולא נעזבנה ביד זולתנו מן האומות או לשממה... אבל הארץ לא ננית אותה בידם (של ז' העממים), ולא ביד זולתם מן האומות בדור מן הדורות" — דברי הלכה מפורשים.

ועוד ממשיך הרמב"ן: "ואומר אני, כי המצווה שחכמים מפליגים בה, והיא: דירת ארץ ישראל... הכל הוא ממצוות עשה שנצטוינו לרשת הארץ לשבת בה...". כלומר, עיקר המצוה היא הכיבוש הממלכתי, השלטון הלאומי הכללי-ישראלי בטריטוריה קדושה זו. ומתוך המצווה הכללית, ישנה המצווה הפרטית, המוטלת על כל יהודי ויהודי, לדור ולשבת בארץ הקודש. על נקודה זו עמדו הגאונים בעל "אבני נזר" ובעל "ישועות מלכו", המגדירים את מצוות יישוב ארץ-ישראל ככיבוש ויישוב ולא כשיבה בלבד.

על קירות שכונות מסוימות מדבקים דברי נבלה, המאשימים את "הציונים הכופרים" שרוצים לעשות אותנו ל"עם לוחם". וכי בתורה אין מצוות עשה של מלחמת מצוה?! וכי לא מפי הרמב"ן, "אביהם של ישראל", שמענו על מצוות הכיבוש והמלחמה?! ב"ה, זכינו וזוכים אנו אף עתה, לקיים דבר ה' זה על-ידי תפארת גבורת צבאנו. נסכם בקצרה: השלטון היהודי בארץ הקודש, קרי: מדינת ישראל וצבאה, יחד עם היותו בבחינת "קץ מגולה", הריהו מצווה מפורשת וחשובה, מצווה כלל-ישראלית.

צבי יהודה הכהן קוק

תוך כדי בירורי דברים של הלכה, אמר לי גדול אחד, כי יום העצמאות, עם כל השיבות, מצד התשועה וההצלה, קדושה — אין בו. אולם כשאנו מאמינים בדבר ה' ביד נביאיו: "ואתם הרי ישראל ענפכם תתנו" וכו', ובהמשך דבר ה' המתגלה אלינו בדברי הרמב"ן, באותה מצוות עשה של חיוב מלחמה לכיבוש הארץ החלה עלינו בכל הדורות — מכאן כל תוקף הברור של מציאות הקדושה המתגלה בקיום המצווה; "אשר קדשנו במצוותיו!" "קדושה" היא מציאות ממשית-ריאלית ולא פראזה רגשית-אנושית. מציאות הקדושה איננה נקבעת על ידינו; הקב"ה קבע שהננו עם קדוש, מציאות עובדתית של נשמות קדושות בגופות קדושים, המתפרטים מתוך גשמה כלל-ישראלית שכולה קדוש. קיימת מציאות של ארץ קדושה, חבל-ארץ שבו בחר ה' — "כי בחר ה' בציון", זוהי ארץ אשר "פירותיה קדושים" ואשר עבודת אדמתה שקולה כמצוות הנחת תפילין, כפי שכתב החת"ם סופר בחידושו למסכת סוכה. וכמה מופלאים ומפליאים דבריו של הב"ח (או"ח סי' ר"ה), המדגיש את ענין הקדושה של פירות הארץ! כן נקבעו הדברים: זוהי הארץ הקדושה וזהו העם הקדוש!

הרבי מצ'ורטקוב אמר לי פעם, כי הוא מבין היטב את דרך ה"אורות" שלנו, שכל גשמיות של ישראל הינה קדושה. ברור, כל השייך לכלל ישראל הוא קדוש. ככל שממעטים לעסוק וללמוד ב"אורות" למיניהם, בכוזרי ובמהר"ל, שוכחים יותר את יסודות האמונה: כל פושע בישראל הוא קדוש — ובעל כרחו! עיקרי תורה הם: זוהי מציאות של "עם זו יצרתי ליי". מאחר שכן, ברור שקדושה מרובה קיימת ביום בו הוקמה מדינתם של עם הקודש על אדמת הקודש.

*

ולעומת הטענה: "האם זו המדינה שאותה חזו נביאינו?" — אומר אני: זוהי המדינה שהזו הנביאים. כמובן, אין המדינה בתכלית השלמות, אולם נביאינו, ורבותינו-ממשיכיהם, אמרו שהמדינה תהיה כזו: זרע אברהם, יצחק ויעקב ישובו ויקימו בה תקומה ישובית ושלטון מדיני עצמאי. לא נאמר לנו אם יהיו צדיקים או שאינם צדיקים. אומר הנביא: "בקבצי את בית ישראל... וישבו על אדמתם... וישבו עליה לבטח ובגו בתים. ונטעו כרמים...". (יחזקאל כ"ח, כ"ה). בניית בתים נאמרה, נטיעת כרמים נאמרה, הקמת ישיבות לא נאמרה...

אמנם מתוך חזרת ישראל אל אדמתם נבוא לידי הגדלת התורה והאדרתה, אולם הצעד הראשון — ישראל על אדמתם! כביטוי של ר' אלי גוטמכר:

קדושת עם הקודש על אדמת הקודש

"ואצלי כבר ברור שאם יקיימו ישראל שיתחילו לעבוד אדמת הקודש בסך ק"ל משפחות — שתהיה התחלת הגאולה, גם כשלא יהיו ישראל ראויים לכך" (נדרס' בראש ספר "נפש חיה"). בודאי רוצה היה אותו צדיק בהגדלת התורה ויראת השמים, אבל סדרי הגאולה כאלו הם: יישוב הקלאי, קימום המדינה ומתוך כך — להמשך, להעלאה בקודש, להרבצת התורה, להגדלתה ולהאדרתה: כבר למעלה ציינו, כי לחרפתנו ולצערנו, חלק ניכר מהציבור שלנו איננו מאמין במעשי ה' הניגלים לנו. כן, כדאי לומר דברים ברורים ולא להיות פוסחים על שתי הסעיפים: חוסר אמונה יש כאן; כפירה המתלבשת בלבוש של חרדיות וצידקות; כופרים הקוראים לאחרים בשם זה, וכל הפוסל — במומו פוסל; וזה כפירה בתורה שבכתב, בדברי נביאינו ובתורה שבע"פ, אשר בארו לנו מהו הקץ המגולה: בשעה שארץ ישראל נוטת פריה בעין יפה ובשפע. כיצד מעיזים הם פניהם ומתחצפים כנגד גדולי ישראל? האם היה ר' אלי' גוטמכר רמאי, ח"ו?! אמר מי שאמר, כי טיפש הוא מי שחושב שזוהי אתחלתא-דגאולה; האם ר' יהושע מקוטנא ("ישועות מלכו", יור"ד סי' ס"ו) היה טיפש?! כפירה זו במעשי ה' ובחסדיו עמנו, המתלבשת בלבוש של צידקות מרושעת — היא היא המעכבת את דבר ה' מלבוא ומלהתגלות בעולם. גם בתוהים שלנו ישנם כאלה המהססים, החוששים מליפול בספקות. אך עלינו לזכור: אמונה איננה ספיקות — "הודאי שמו כן תהלתו". כשישראל משעבדים את לבם לאביהם שבשמים — ישנה גאולה שלמה.

זה י"ט שנה ישנה התפתחות: יום ליום יביע אומר. זוכים אנו לחזות בנפלאות ה' ובסודותיו — בבנין, בחקלאות, במדיניות, בבטחון, בגשמיות וברוחניות. אמיתיות הענין האלוקי הזה איננה משתנית ומתערערת, בין אם העוסקים בכך מכירים בזה בהכרה שלמה של אמונה ובין אם לאו. ישראל קדמו לעולם; הם עומדים באמצע הרקיע ומכריזים "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד". ישראל זכו לתורה שהיא "חמדה גנוזה, שהוריד משה אלינו" — רם הרושם שמטביעים ישראל בכל העולמות. ישראל האמיתי הוא ישראל הנגאל: מלכות ישראל וצבא ישראל, עם בשלמותו ולא תפוצות גלותיות. משום כך, כשגלו ישראל חל זעזוע בכל העולמות. הוא הדין בבוא הגאולה — הזעזוע עבר בכל העולמות, שלב אחר שלב, עד הגיעו אלינו, כהשתלשלות התורה עד הגיעה אלינו. השתלשלות זו היא הדרגתית ומתמשכת. כל שנה ושנה היא מזמור גוסף, מזמור אלוקי מפואר, המתוסף כחוליה לשרשרת. בשנה זו, מזמורים אנו את המזמור הי"ט.

מזמור י"ט בתהילים, כולל שני חלקים. בחלקו הראשון רואים אנו את נפלאות ה' בטבע ואת התגלותו בבריאה — "השמים מספרים כבוד אֵל-

צבן יהודה הכהן קוק

ומעשה ידיו מגיד הרקיע" וכו'. ואילו בחלקו השני, מתוארים תורת ה', מצוות ה' ויראת ה' המאירים והטהורים. ב"כוזרי" ובמהר"ל נתבארה הקבלה זו: כותו של ה' מתגלה בעולם הטבע האדיר. אולם מעלים בקדש, וגדולה מידת עוצם התגלותו בתורה וביראה שניתנה לישראל, "ישראל אשר בך אתפאר". כוח הוא אף מזמור שנת הי"ט: מתוך הטבע הארצי נבוא אל הרוחני והשמימי — בונים בחול ואחר־כך מקדישים. מצווים אנו לעסוק בגילוי הקדש מתוך היסוד הארצי, לסייע להקב"ה במעשה בראשית, "תנו עוז לאלקים", "גדלו לה' אתי וגרוממה שמו יחדיו".

אין אנו מחניפים לאפיקורסים ח"ו. יש במדינת ישראל דברים מכאיבים שיש בהם חילול השם מרובה. ביחוד שתי הצרות הנוראות: מערכת המשפט במדינה המשתמשת בחוק הרומאי, העותומני והבריטי — ויהא אפילו ההוטנטוטי — ואילו במשפט ישראל האמיתי, ב"חושן המשפט", לא נסמכו ולא מסמכים; והחולשה הרוחנית ואזלת היד כלפי אותם צידי נפשות ימ"ש וזכרם, ממשיכיו של אותו "פושע ישראל שעשאוהו גויים ע"ז" (אגרות ראה), הנלחמים בנו בתוכנו. אולם, עם כל נוראות צד חילול השם, ערך קידוש השם הגדול לא יסולק בשום אופן מכל ענין המדינה ויום עצמאותה.

בפרק ל"ו ביחזקאל ניתנת תכנית הגאולה: "וקידשתי את שמי" מתוך "ולקחתי אתכם מן הגויים וקבצתי אתכם מכל הארצות והבאתי אתכם אל אדמתכם". רק אחר כך "וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם מכל טומאותיכם... ועשיתי את אשר בחוקי תלכו". תשובה שלמה של העם תבוא רק אחרי קיבוץ הגלויות. הסבר זה ביחזקאל ל"ו, כתב גם ר' שלמה אלישוב זצ"ל ב"הקדמות ושערים" שלו.

לכאורה אפשר לדון: קידוש השם בבנין מלכות ישראל — מחד גיסא, וחילול השם — מאידך גיסא. על זה הורו לנו חז"ל בתלמוד ירושלמי (קידושין), כי "קידוש השם גדול מחילול השם". כמוכן, אין עניינו של מאמר חז"ל ללמדנו, כי קידוש השם גדול מחילול השם. אלא באורו, שכשהם נמצאים יחד, כשבאותו ענין יש צד קידוש השם וצד חילול השם, אין אומרים ספיקא ושב"א־אל־תעשה, אלא שצד קידוש השם הוא הגדול, המכריע והמחייב. ועל אחת כמה וכמה בקידוש השם הגדול־האלוקי הזה של כלל ישראל ותקומתו. ככל שיגדל בתוכנו יותר ויותר קיום מצוות יישוב ארץ־ישראל, בקיבוץ רבבות ישראל לתוכה מתוך שלמות אמונה וגדלות אמונה בהתקיימות מעשה ה' הגדול אתנו, נוכח יותר ויותר שחילולי השם למיניהם יתבטלו ויעלמו. "והיה העקוב למישור והרכסים לבקעה, ונגלה כבוד ה', וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דבר!".